

Kształcenie menedżerów jakości na studiach magisterskich w warunkach procesu bolońskiego

Tadeusz Wawak¹

Słowa kluczowe: zarządzanie jakością, kształcenie, menedżerowie jakości, program studiów, kompetencje absolwenta, Proces Boloński

Keywords: Quality management, education, quality managers, university MA curriculum, graduate competence, Bologna Process

Synopsis: Proces kształcenia menedżerów jakości podlega od 1992 roku ciągłej ewolucji. Studia na specjalności „Zarządzanie jakością – kształcenie menedżerów jakości” w Uniwersytecie Jagiellońskim obecnie dostosowane są do wymogów Procesu Bolońskiego i nowych standardów kształcenia na kierunku zarządzanie oraz wymogów Unii Europejskiej i Europejskiej Organizacji Jakości w zakresie kształcenia menedżerów jakości.

Wstęp

W latach osiemdziesiątych XX wieku w krajach Europy Zachodniej w wielu firmach produkcyjnych i usługowych, w przedsiębiorstwach prywatnych i państwowych oraz w organizacjach użyteczności publicznej rozpoczęto wdrażanie zasad Kompleksowego Zarządzania przez jakość (*Total Quality Management – TQM*) [Bagiński, Kindlarski, 1993, s. 24]. Początkiem lat dziewięćdziesiątych XX wieku, a więc dziesięć lat temu, rozpoczęto wdrażanie TQM w zarządzaniu szkołami wyższymi w krajach Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i USA. Problem ten przedstawiają między innymi artykuły zamieszczone w „*The TQM Magazine*”.

Wdrażanie zasad TQM w organizacjach amerykańskich, japońskich i europejskich przyniosło wymierne korzyści w postaci: wzrostu produktywności pracy, wzrostu wynagrodzenia i poprawy samopoczucia pracowników oraz obniżki kosztów. Pozwalało to właścicielom zwiększyć zyski i przeznaczyć większą ich część na inwestycje w jakość czyli dalszą poprawę jakości pracy. Wszystko to prowadziło do wzrostu jakości produktów oferowanych na konkurencyjnym rynku oraz wzrostu zysków, a w szkołach wyższych do wzrostu akumulacji przeznaczanej na rozwój i wzrostu jakości ich pracy [Wawak, 1997, s. 38].

Pogoń za wyższą jakością pracy i produktów wymagała uruchomienia odpowiedniego programu kształcenia i szkolenia menedżerów jakości. Z wnioskami w tej sprawie występowały czołowe koncerny świata, w tym sześciu amerykańskich liderów przemysłowych, którzy skierowali list w tej sprawie do *Harvard Business Review*. *European Society for Engineering Education* wystąpiła o włączenie TQM do wszystkich programów kształcenia inżynierów. W tych warunkach zrodziła się koncepcja europejskich studiów magisterskich w dziedzinie TQM na pierwszej Europejskiej Konferencji Kształcenia, Doskonalenia i Badań (*European Conference on*

---

¹ Prof. UJ dr hab. Tadeusz Wawak, Uniwersytet Jagielloński.

Education Training and Research and Total Quality Management w Monachium w 1991 roku, która zakończyła się propozycją utworzenia Europejskiego Uniwersytetu TQM [Bagiński, Kindlarski, 1993, s. 24]. W wyniku kolejnych konferencji w Rzymie i w Paryżu w roku 1992 opracowano założenia programowe Europejskich Magisterskich Studiów TQM (*European Master in Total Quality Management* – EM-TQM) [Bagiński, Kindlarski, 1993, s. 25].

Europejski program w dziedzinie kształcenia menedżerów jakości

Pierwsze studia magisterskie w dziedzinie TQM na kierunku zarządzanie i marketing w Polsce zostały uruchomione w 2001 roku w Zakładzie Ekonomii Stosowanej na Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Warunkiem przyjęcia na studia EMTQM było ukończenie studiów inżynierskich lub równorzędnych (*Bachelors degree* – licencjackich). Studia te z założenia miały być studiami drugiego stopnia. Przewidywano, że dla każdego studenta zostaje wyznaczony opiekun spośród osób będących członkami zarządu programu EMTQM [Bagiński, Kindlarski, 1993, s. 25].

Podobne zasady naboru przyjęto w Zakładzie Ekonomii Stosowanej (ZES). Od pierwszego semestru funkcjonuje opiekun roku (adiunkt), a od drugiego semestru opiekę nad studentem przejmuje profesor lub doktor habilitowany prowadzący seminarium magisterskie.

Studia EMTQM uruchomiono na Uniwersytecie w Amsterdamie. Przyjęto wówczas schemat blokowy przebiegu studiów, w którym program EMTQM, obejmuje 120 punktów ECTS (tyle samo punktów ECTS posiada program UJ). Program europejski przewidywał 12 modułów realizowanych przez 4 semestry.

Program studiów przyjęty w UJ w 2001 roku nie tylko w pełni odpowiadał wymogom zawartym w tych modułach ale także znacznie je przekraczał, uwzględnił bowiem zmiany jakie nastąpiły w programie EMTQM od 1993 roku do 2000 roku. Przede wszystkim uwzględniono system zarządzania jakością ISO 9000, który od roku 2000 stał się powszechnym systemem wdrażającym zasady TQM. Program realizowany w UJ w pełni odpowiada wymogom Europejskich Magisterskich Studiów w TQM.

Uwarunkowania ustrojowe sprawiły, że polskie uczelnie nie mogły wziąć bezpośredniego udziału w realizacji Europejskiego Programu w Dziedzinie Zarządzania Jakością Totalną ale wiedza o tym Programie szybko przeniknęła do Politechniki Warszawskiej i Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przedstawiciele tych uczelni (E. Kindlowski i T. Wawak) przygotowali założenia tych studiów w ramach programu TEMPUS [Bagiński, Kindlarski, 1993, s. 29]. Powstał projekt programu studiów magisterskich o specjalności „Zarządzanie jakością” dla wydziałów mechanicznych Politechniki Warszawskiej (autorzy: E. Kindlarski i J. Bagiński) oraz studiów licencjackich na kierunku zarządzanie i marketing w Bielskiej Wyższej Szkole Biznesu i Informatyki (autor – T. Wawak).

Na kierunkach inżynierskich Politechniki Warszawskiej uruchomiono tylko specjalizację „Zarządzanie jakością” (z okrojonym proponowanym programem) oraz specjalność „Zarządzanie jakością – TQM” w Bielskiej Wyższej Szkole Biznesu i Informatyki w Bielsku – Białej (1996 r.) na studiach dziennych licencjackich.

http://pobierz.to/portalu
Pobierz.to/Wawak.pl

Eksperyment uruchomienia tej specjalności na studiach dziennych, na skutek braku kontaktu studentów z praktyką i małym budżecie uczelni, nie powiódł się. Powstała również specjalność „Zarządzanie jakością” na kierunku Towaroznawstwo w Akademii Ekonomicznej, ale ostatecznie wdrożony tu program znacznie odbiegał od proponowanego. Z czasem powstały: specjalność „Zarządzanie jakością” na kierunku „Towaroznawstwo” w Akademii Ekonomicznej w Poznaniu i specjalizacja „Zarządzanie jakością” w politechnikach na kierunkach inżynierskich.

Trzeba zaznaczyć, że na kierunku zarządzanie występują studia magisterskie (II stopnia) kształcące menedżerów jakości tylko w Uniwersytecie Jagiellońskim, które w pełni odpowiadają wymogom Europejskiego Programu w Dziedzinie Zarządzania Jakością Totalną.

Założenia projektu kształcenia menedżerów jakości w UJ

Prace nad uruchomieniem kształcenia w zakresie jakości w Uniwersytecie Jagiellońskim rozpoczęto w 1990 roku od wykładu monograficznego na temat „Zarządzanie jakością” na Wydziale Prawa i Administracji, oraz wprowadzeniem wykładów na temat: „TQM” oraz „Zarządzania jakością wg norm ISO 9000” w ramach uruchomionego przez ZES „Rocznego Studium Zarządzania i Biznesu”.

Przeniesienie Zakładu Ekonomii Stosowanej z Wydziału Prawa i Administracji na Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej umożliwiło rozwój Zakładu oraz kontynuację prac nad uruchomieniem programu kształcenia menedżerów jakości w UJ. Prace nad programem i jego doskonalenie podporządkowano wymogom wynikającym z:

- programu „*European Master In Total Quality Management*” (EMTQM),
- Deklaracji Bolońskiej (1999 r.) oraz decyzji podjętych przez Radę Ministra Szkolnictwa Wyższego Unii Europejskiej dotyczących kształcenia w ramach Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (Paryż 2001, Berlin 2003, Bergen 2005),
- Decyzjom Europejskiej Organizacji Jakości (EOQ) i Unii Europejskiej w sprawie wymogów dotyczących kwalifikacji, kształcenia i certyfikacji: inżynierów jakości (QE) menedżerów jakości (QSM), audytorów jakości (QA) [Wawak, 1996, s. 34-35].

Polskie Centrum Badań i Certyfikacji (PCBC), kierując się ustaleniami EOQ, opracowało program wymagań dotyczących kompetencji i certyfikacji [Wawak, 1996, s. 37-38]: audytora wewnętrznego jakości, asystenta ds. jakości, pełnomocnika jakości, audytora jakości.

Uzyskano akredytację w zakresie szkoleń w EOQ i dyplomy wydawane przez PCBC są uznawane w krajach Unii Europejskiej. Podobne uprawnienia EOQ uzyskał niemiecki TÜV. Dlatego też zdecydowano się na współpracę w dziedzinie kształcenia i szkoleń z organizacjami, mającymi uprawnienia akredytacji szkoleń i certyfikacji personelu pracującego w systemie zarządzania jakością. Wiązało się to z koniecznością spełnienia wymogów określonych przez EOQ, PCBC i TÜV przez jednostkę prowadzącą studia, w ramach studiów magisterskich i podyplomowych

kształcących menedżerów jakości i ubieganie się o stosowną akredytację. Te wymogi spełnia Zakład Ekonomii Stosowanej.

Szczególony wpływ na kształt programu studiów z zakresu zarządzania jakością w UJ miała podpisana 19 czerwca 1999 r. Deklaracja Bolońska, która była rozwinięciem Deklaracji Sorbońskiej (25.05.1998 r.) [Kraśniewski, 2006, s. 6]. Deklaracja Bolońska głosiła bowiem potrzebę harmonizacji systemów szkolnictwa wyższego w celu zwiększenia mobilności studentów i pracowników oraz poprawy możliwości zatrudnienia (tzw. „zatrudnialności”). Zarówno Deklaracja Sorbońska, jak i Bolońska ściśle wiązały się z założeniami Europejskiego Programu w dziedzinie Zarządzania Jakością Totalną (EMTQM). Potwierdzają to ustalenia z Bergen (2005 r.) [Proces Boloński, 2007].

Rozwijana w Procesie Bolońskim inicjatywa utworzenia Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego, inspirowana przez Komisję Europejską i popierana przez środowisko akademickie zakładała potrzebę dostosowania kształcenia do potrzeb rynku pracy oraz podniesienia atrakcyjności i konkurencyjności szkolnictwa wyższego [Kraśniewski, 2006, s. 7]. Temu służy kształcenie menedżerów jakości w UJ.

Deklaracja Bolońska wyznaczyła następujące cele [Kraśniewski, 2006, s. 6]: przyjęcie systemu „czytelnych” i porównywalnych dyplomów, wprowadzenie systemu studiów dwustopniowych, wprowadzenie punktów systemu zaliczenia osiągnięć studentów (ECTS), rozwój mobilności studentów i pracowników uczelni, rozwój współpracy europejskiej w zakresie zapewnienia (zarządzania) jakości kształcenia, wzmocnienie wymiaru europejskiego szkolnictwa wyższego.

W roku 2000 zdecydowano w Zakładzie Ekonomii Stosowanej, że:

- studia w zakresie zarządzania jakością powinny odbywać się na drugim stopniu kształcenia (wówczas studia uzupełniające magisterskie) i być przeznaczone dla osób dysponujących co najmniej dyplomem licencjata lub inżyniera albo magistra dowolnego kierunku studiów,
- studia te powinny być realizowane dla osób pracujących i odbywać się w trybie wieczorowym lub zaocznym, tak aby praktyczna strona kształcenia mogła przebiegać w miejscu pracy,
- studenci będą mieli prawo wyboru opiekuna naukowego od drugiego semestru (w pierwszym semestrze tę funkcję będzie pełnił wyznaczony adiunkt),
- absolwenci realizowanych studiów magisterskich będą mieli zapewnioną możliwość podjęcia studiów doktorskich lub studiów w ramach istniejącego już seminarium doktorskiego, którego przedmiotem zainteresowania będą między innymi szeroko rozumiana problematyka zarządzania jakością (wystąpiło tu wyprzedzenie procesu Bolońskiego, bo dopiero w 2003 r. w Berlinie postanowiono utworzyć trzeci stopień kształcenia) [Proces Boloński, 2007],
- studia magisterskie w zakresie zarządzania jakością muszą mieć charakter teoretyczno-praktyczny, przynosić wiedzę teoretyczną i kształtować określone kompetencje praktyczne przejawiające się w uzyskaniu uprawnień, kompetencji i dyplomu zawodowego uznawanego w krajach UE: asystenta jakości, pełnomocnika systemu jakości, menedżera jakości oraz umożliwienia w przyszłości wydania dyplomu audytora zewnętrznego (wiodącego),
- program realizowany w ramach studiów magisterskich kształcących menedżerów jakości powinien obejmować przedmioty ujmujące treści zawarte w: a) dwunastu

modułach kształcenia European Master In Total Quality Management; b) wymogach kształcenia postawionych przez EOQ, PCBC i TÜV dotyczących systemu zarządzania jakością, c) minimum programowym na kierunku zarządzanie i marketing dla studiów uzupełniających magisterskich przyjętym przez Radę Wydziału,

- prowadzone studia magisterskie powinny być powiązane z: a) badaniami naukowymi poprzez przedstawienie przez wykładowców wyników swych badań naukowych studentom, prezentacje referatów wygłaszanych na konferencjach, sympozjach i seminariach, b) z praktyką poprzez prowadzenie ćwiczeń i konwersatoriów przez praktyków, c) lokalizowaniem prac magisterskich w organizacjach tak, aby student mógł powiązać wiedzę teoretyczną z praktyką funkcjonowania organizacji,
- jednostka prowadząca studia magisterskie z zakresu zarządzania jakością powinna prowadzić równoległe studia podyplomowe umożliwiające ustawiczne kształcenie absolwentom szkół wyższych zainteresowanych lub zajmujących się zawodowo problematyką zarządzania jakością.

W roku 2006 rozpoczęto przekształcanie studiów uzupełniających magisterskich w studia magisterskie drugiego stopnia i zdecydowano w ZES, że: a) przyjęta ścieżka kształcenia prowadząca do uzyskania dyplomu magistra zarządzania powinna odpowiadać wymogom Procesu Bolońskiego, a szczególnie Ramowej Struktury Kwalifikacji Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego – w tym 180 punktów ECTS uzyskane za dyplom inżyniera, licencjata lub magistra rozpoczynające studia drugiego stopnia oraz 120 punktów ECTS uzyskane w trakcie studiów drugiego stopnia (po 60 punktów rocznie), b) jednostka prowadząca studia magisterskie z zarządzania jakością powinna wdrożyć wewnętrzny system zapewnienia jakości.

Charakterystyka aktualnego programu studiów menedżerów jakości

Aktualny program studiów magisterskich drugiego stopnia – niestacjonarnych na specjalności „Zarządzanie jakością – kształcenie menedżerów jakości” uwzględnia 4 semestry studiów z rocznym okresem zaliczeniowym. Studia obejmują 751 godzin zajęć – 120 pkt ECTS. Pierwszy program obejmował 660 godzin zajęć – 120 pkt ECTS. Przyrost godzin zajęć nastąpił z inicjatywy Dyrekcji Instytutu. W dotychczas nadal obowiązującym minimum programowym przyjęto, że studia uzupełniające magisterskie dzienne mają obejmować minimum 800 godzin, a studia zaoczne powinny realizować kanon plus co najmniej 60% pozostałych przedmiotów studiów stacjonarnych, czyli 642 godziny, a studia wieczorowe – 80% czyli 721 godzin. Pierwotny program odpowiadał więc wymogom minimum studiów zaocznych i był do zaakceptowania. Obecny limit godzin bliski jest obowiązującemu limitowi minimum dla studiów stacjonarnych. Oznacza to, że jest nadmiernie obciążony godzinami zajęć i powinien być zredukowany o 90 godzin.

Na pierwszym roku obecny program przewiduje 415 godzin zajęć i 15 egzaminów. Obciążenie tego roku należałoby obniżyć o dwa przedmioty (50 godzin) i 2 egzaminy.

Na drugim roku przewidziane jest w programie 336 godzin zajęć i 14 egzaminów. Także obciążenie tego roku należałoby odciążyć o dwa przedmioty (40 godzin)

i 2 egzaminy. Do przedmiotów, które można by usunąć bez większego uszczerbku dla kształcenia menedżerów jakości zaliczyć można w pierwszej kolejności

- prognozowanie i symulacje,
- ekonometrię,
- elementy polityki społecznej.

Nad czwartym przedmiotem przeznaczonym do likwidacji należy się zastanowić. Być może trzeba będzie dwa dalsze istniejące przedmioty zastąpić innymi.

W realizowanym programie na 29 przedmiotów (bez seminarium magisterskiego), 16 to przedmioty specjalnościowe – 336 godzin (bez seminarium), co stanowi 45% godzin zajęć i 54% punktów ECTS (65). Pozostałe 13 przedmiotów (ogólne i kierunkowe) zajmuje 325 godzin; te zajęcia mogą być ograniczone bez uszczerbku dla programu do 235 godzin (zmniejszenie o 90 godzin). Wówczas łączna liczba godzin wyniesie (336 + 235 + 90) 661 godz. a przedmioty specjalnościowe stanowią będą 51% godzin zajęć i 54 % punktów ECTS.

W obecnym programie przedmioty specjalizacyjne wraz z seminariami magisterskimi zajmują 426 godzin zajęć, a więc tyle, ile przewidywał w EWG program EMTQM (420 godzin). Realizowany w UJ program z poważną nadwyżką realizuje wymogi kształcenia menedżerów jakości w Unii Europejskiej.

Przedmioty specjalnościowe realizowane w ciągu dwuletnich studiów magisterskich zarządzania jakością spełniają także z nawiązką wymagania stawiane przez EOQ, PCBC i TÜV dla realizacji fachowego kształcenia menedżerów jakości zarówno pod względem ilości jak i struktury realizowanych zajęć.

W obecnym programie wykłady stanowią 75% zajęć a w pierwotnym programie 60%. Proponowana zmiana liczby wykładów o 90 godzin mogłaby być zastąpiona pracą własną studenta w ramach tzw. e-learningu.

Program studiów II stopnia odpowiadający nowym standardom kształcenia menedżerów jakości

Realizowany dotychczas program studiów w zakresie zarządzania jakością przez Zakład Ekonomii Stosowanej w pełni odpowiadał wymogom programowym Europejskich Magisterskich Studiów w TQM (EMTQM). Zakład realizował, czasami z wyprzedzeniem, ustalenia podejmowane w ramach Procesu Bolońskiego kolejno w Pradze (2001), Berlinie (2003), uczestnicząc aktywnie w budowie Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego.

Obecnie realizowane są prace nad dostosowaniem programu kształcenia menedżerów jakości do wymogów Ramowej Struktury Kwalifikacji Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego przyjętej przez Ministrów Szkolnictwa Wyższego 45 państw na posiedzeniu w Bergen 20 maja 2005 r. [Ramowa..., 2005]. Bardzo pomocny w tej pracy okazał się Raport opracowany przez Zespół działający w Instytucie Społeczeństwa Wiedzy, przy wsparciu Fundacji Rektorów Polskich. Zespół ten opracował „Raport końcowy” z realizowanego projektu pt. „Nowe podejście do standardów kształcenia oraz wynikające z tego założenia dotyczące treści rozporządzenia ministra do spraw szkolnictwa wyższego (październik 2005) [Raport..., 2005].

Na szczególną uwagę zasługuje rozporządzenie w sprawie nowych warunków kształcenia jakie powinna spełniać jednostka organizacyjna uczelni, aby utworzyć i prowadzić studia na określonym kierunku i poziomie kształcenia, a wśród tych warunków obowiązek wprowadzenia w tej jednostce wewnętrznego systemu zapewnienia jakości, czyli zarządzania jakością odpowiadającego normom ISO 9001.

Zespół Instytutu Społeczeństwa Wiedzy we wspomnianym powyżej Raporcie zaproponował, aby standardy kształcenia w swej części dotyczącej ramowych treści kształcenia były definiowane w sposób hierarchiczny na trzech poziomach obejmujących Klasy Treści Programowych – KTP [Raport..., 2005]:

- Standardy Ogólne, odnoszące się do wszystkich rodzajów i kierunków studiów, które definiowałyby rodzaj dyplomów,
- Standardy Dziedzinowe, odnoszące się do dziedzin kształcenia,
- Standardy Kierunkowe, odnoszące się do konkretnych kierunków studiów makrokierunków oraz studiów międzykierunkowych.

Do każdego poziomu hierarchii, zdaniem Zespołu, powinny być definiowane efekty kształcenia, odniesione do trzech podstawowych obszarów kompetencji: „Wiedza”, „Umiejętność”, „Postawy”. Obszar „Wiedza” powinien obejmować podstawowe treści właściwe dla dyscyplin nauki będących podstawą kierunku studiów. Natomiast obszar „Umiejętności” powinien zawierać treści pozwalające odpowiedzieć na pytanie – jakie działanie absolwent powinien wykonać, zarówno specjalistyczne jak i uniwersalne. Obszar „Postawy” powinien zawierać treści kształtujące odpowiedzialność zawodową i społeczną, zaangażowanie obywatela oraz wrażliwość aksjologiczną absolwenta. Zespół proponowałby standardy kierunkowe, które powinny odnosić się tylko do Klas Treści Programowych, a nie do przedmiotów nauczania.

Nowe standardy kształcenia na kierunku zarządzanie, studia drugiego stopnia – zawierają kolejno:

- ustalenia ogólne obejmujące: czas trwania studiów – minimum cztery semestry, liczbę godzin zajęć – minimum 900 godzin (studia stacjonarne), liczbę punktów ECTS – minimum 120,
- kwalifikacje absolwenta,
- ramowe treści kształcenia obejmujące:
  - a) grupy treści kształcenia, minimalna liczba godzin zajęć oraz minimalna liczba punktów ECTS,
  - b) składniki treści kształcenia w grupach, minimalna liczba godzin zajęć zorganizowanych oraz minimalna liczba punktów ECTS,
  - c) wyszczególnienie treści i efektów kształcenia,
  - d) inne wymagania.

Nowe standardy kształcenia zobowiązują do uwzględnienia w programach nauczania wszystkich treści podstawowych oraz co najmniej 6 zakresów kształcenia treści kierunkowych, w tym: zarządzanie strategiczne i zarządzanie procesami. Na uwagę zasługuje wymóg głoszący, że za przygotowanie pracy magisterskiej i przygotowanie do egzaminu dyplomowego student otrzymuje tylko 20 punktów ECTS. Oznacza to, że za odbycie seminariów magisterskich studentowi nie przysługują punkty ECTS. Po dogłębnej analizie:

- dotychczas realizowanego programu studiów magisterskich drugiego stopnia w części realizowanej przez ZES – „Zarządzanie jakością – kształcenie menedżerów jakości” na kierunku zarządzanie,
  - nowych standardów kształcenia,
  - wymagań programowych Europejskich Magisterskich Studiów w TQM (EM-TQM);
  - wymogów programowych EOQ, PCBC, TUV,
- opracowano projekt nowego programu nauczania.

Standardy na kierunku zarządzanie na drugim stopniu kształcenia przewidują wzrost minimalnej liczby godzin zajęć na studiach dziennych z 800 do 900 godzin. W ślad za tym zwiększeniu ulegnie też minimalna liczba godzin zajęć na studiach zaocznych z 642 godzin ($(800 - 405) \times 60 + 405$) do 678 godzin ($(900 - 345) \times 0,6 + 345$). Dotychczas realizowany program obejmował 751 godzin zajęć. Nowy program obejmuje 750 godzin oraz zalecenie obniżenia tej liczby godzin do poziomu co najmniej 720 godzin i eliminacji co najmniej 2 egzaminów.

Opracowanie zmian w programie specjalności nie nastroczało szczególnych trudności albowiem program ten był korygowany i stopniowo dostosowywany do wymogów Procesu Bolońskiego. Trzeba było zdecydować, które przedmioty wyeliminować oraz dla których ograniczyć liczbę planowanych godzin zajęć.

Najwięcej pracy ZES musiał poświęcić na sprecyzowanie treści kształcenia i efektów kształcenia – umiejętności i kompetencji dla grupy przedmiotów specjalnościowych. Nowy program przewiduje trzy przedmioty kierunkowe nie ujęte w obowiązujących standardach. Rozważano potrzebę wprowadzenia w ich miejsce innych. Wszystkie te zmiany miały miejsce na zasadach substytucji, albowiem przewidziana liczba godzin zajęć nie powinna przekroczyć 720 godzin (I semestr – 200 godzin, II semestr – 200 godzin, III semestr - 210 godzin i IV semestr – 120 godzin).

Uwagi końcowe

Realizacja wymogów ramowej Struktury Kwalifikacji Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego wymaga dostosowania realizowanego programu studiów na specjalności „Zarządzanie jakością – kształcenie menedżerów jakości” do nowych standardów kształcenia na kierunku zarządzanie – studiów drugiego stopnia. Sprzyjać to będzie odniesieniu sukcesu w kształceniu menedżerów jakości zgodnie z wymaganiami Unii Europejskiej na konkurencyjnym rynku edukacyjnym

Bibliografia:

1. Bagiński J., Kindlarski E., (1993), *Europejski program w dziedzinie zarządzania jakością*, „Problemy jakości”, nr 6.
2. Wawak T., (1997), *Zarządzanie przez jakość*, Wydawnictwo Informacji Ekonomicznej, Kraków.
3. Wawak T., (1996), *Kształcenie specjalistyczne w zakresie TQM*, Materiały konferencyjne pt. „Kształcenie kadr dla zapewnienia jakości wyrobów w gospodarce rynkowej”, AE Kraków.
4. Kraśniewski A., (2006), *Proces Boloński: dokąd zmierza europejskie szkolnictwo wyższe?*, MEiN, Warszawa.
5. *Proces Boloński*, Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego, www.menis.gov.pl

6. *Ramowa struktura kwalifikacji Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego*, (2005), Ministerstwo Nauki, Techniki i Rozwoju Danii, www.menis.gov.pl/proces_bolonski/aktualnosci/bergen2.pdf.
7. Raport końcowy z projektu „*Nowe podejścia do standardów kształcenia oraz wynikające z tego tytułu założenia dotyczące treści rozporządzenia ministra do spraw szkolnictwa wyższego*” z 18 października 2005 r., Instytut Społeczeństwa Wiedzy, Warszawa.
8. *Nowe standardy kształcenia* - www.nauka.gov.pl.

Quality Management Education within MA curriculum in the context of Bologna Process

Summary

In 1990 the world business leaders and prestigious US and European universities responded to the great role of labour, process and product quality in the competitive European and world market by introducing the TQM courses to engineering teaching curricula and by initiating the programme of European Master in Total Quality Management (the EMTQM-programme) in 1992.

In Poland “Quality Management” as a field of specialisation was first implemented to engineering education in Warsaw University of Technology. In 2001 “Quality Management - Quality Management Training” was implemented by Jagiellonian University teaching programme within MA graduate part-time studies (second cycle level of education). The programme meets requirements of: the EMTQM-programme, European Organization for Quality (EQQ), The Bologna Declaration on the European Space for Higher Education (1999).

Current teaching curriculum responds to the Bergen Agreement taken up in 2005 under the Bologna Process by the ministers responsible for higher education and to the new standards recommended by the Ministry of Science and Higher Education for the second cycle level of education (Masters). The permanent process of implementing the European higher education requirements is a core goal of the quality management education run by the Jagiellonian University Department of Applied Economics.

Streszczenie:

Rola jakości pracy, procesów i produktów na konkurencyjnym rynku Europy i w świecie spowodowała w 1990 roku inicjatywy czołowych koncernów świata oraz znanych uczelni amerykańskich i europejskich włączenia do programów studiów kształcenia inżynierów wprowadzenia TQM oraz w 1992r. uruchomienie europejskich studiów magisterskich w dziedzinie zarządzania jakością (European Master in Total Quality Management – EMTQM).

W Polsce najpierw uruchomiono specjalizację „Zarządzanie jakością” na kierunkach inżynierskich na Politechnice Warszawskiej, a w Uniwersytecie Jagiellońskim w 2001r. „Zarządzanie jakością – kształcenie menedżerów jakości” na kierunku „Zarządzanie” - studia uzupełniające magisterskie dla studentów zaocznych według programu uwzględniającego: program kształcenia EMTQM, wymogi Europejskiej Organizacji Jakości (EQQ), wymogi Deklaracji Bolońskiej (1999).

Obecnie program studiów zostaje dostosowany do wymogów ustaleń z Bergen w 2005r., podjętych w ramach Procesu Bolońskiego przez Ministrów Szkolnictwa Wyższego oraz standardów kształcenia przyjętych przez resort Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach II stopnia kształcenia magisterskiego na kierunku zarządzanie. Bieżące dostosowanie

do wymogów europejskiego kształcenia jest zasadniczą cechą, realizowanego przez Zakład Ekonomii Stosowanej, kształcenia menedżerów jakości w Uniwersytecie Jagiellońskim.

Pobrano z portalu
<http://adeusz.wawak.pl>